

Maastricht, 11 december 2014

Beste leden van de sectie BE van de VECON,

Allereerst spreken wij alle waardering uit voor het advies Examenprogramma Bedrijfseconomie, Ondernemerschap en Financiële Zelfredzaamheid. De invalshoek vanuit het ondernemerschap en vanuit de ondernemende leerling bepleiten wij al jaren. Niet de wetenschappelijke benadering van de stof staat voorop maar meer een benadering vanuit de leerling die zelf keuzes moet maken niet alleen nu maar ook in de rest van zijn/haar leven. Bij die keuzes zal de leerling bedrijfseconomische instrumenten gebruiken die hij of zij zelf heeft gemaakt met dit vak. De geleerde stof beklijft daardoor veel beter immers om keuzes te kunnen maken moet de leerling kennis hebben van de instrumenten.

Door de benadering vanuit het ondernemerschap is het net zoals bij het vak Economie mogelijk om de concepten te leren vanuit een context. Het vak wordt daardoor aantrekkelijker voor leerlingen.

De keuze van de commissie om het boekhouden niet te laten terugkeren in het programma, wordt door ons volledig ondersteund. Gezien de problemen rond de invoering van het vak M&O in 1997 zou het ook een niet slimme zet zijn geweest. Door het schrappen van het boekhouden is toen immers het vak gered, het was toen te beroepsgericht en te weinig gericht op algemene ontwikkeling. Docenten die het boekhouden toch willen behandelen krijgen nu alle ruimte door het als keuzeonderwerp te behandelen.

De nieuwe naam van het vak sluit prima aan bij de inhoud van het vak, maar het is niet moeilijk om te voorspellen hoe het vak werkelijk gaat heten, niet Bedrijfseconomie, Ondernemerschap en Financiële Zelfredzaamheid maar Bedrijfseconomie. Gezien het artikel van Fons Vernooij in het tijdschrift van de VECON, hoop ik niet dat dit tot problemen gaat leiden.

Maar er zijn ook kanttekeningen te plaatsen. Er wordt teveel stof in het CE gestopt. In de volgende twee tabellen is de verdeling over CE en SE samengevat. En is een inschatting gemaakt van het aantal studielasturen (SLU).

HAVO domein	CE	SE	SE de school beslist over invulling globale eindtermen
A1 Informatievaardigheden	PM		
A2 Communiceren		PM	PM
A3 Reflecteren op leren		PM	PM
A4 Studie en beroep		4	4
A5 Onderzoeken	12		
A6 Benaderingswijzen	PM		
B1 Financiële redzaamheid	42		
B2 Oprichting eenmanszaak	12		
B3 Eenmanszaak naar rechtspersoon	6		
B4 Perspectief op de organisatie	3		
C1 Interne organisatie		26	26
C2 Personeelsbeleid	16		
D1 Investeren		8	
D2 Financieren	23		
E1 Marketingactiviteiten		5	
E2 Marketingbeleid	24		
F1 Vastleggen informatie	46		
F2 Kostenvraagstukken, winstvraagstukken	26		
G1 Verslaggeving	31		
H Keuzeonderwerpen		20	20
totaal	241	63	50
Over 320 - 241 - 63		16	16
Totaal incl over	241	79	66
Beschikbaar CE 60% x 320	192		
Beschikbaar SE 40% x 320		128	128
Teveel CE	49		
Te weinig SE		49	62
CE deel in %	75,3%		
SE deel in %		24,7%	
Rekeninghouden met het feit dat D1 en E1 eigenlijk verkapte CE-onderdelen zijn:			
CE deel in % $241 + 8 + 5 = 254/320$	79,4%		
SE deel in %		20,6%	
Bij verdeling 60-40% van wat over is over CE en SE:			
CE deel in % $241 + 8 + 5 + 60\% \times 16 = 264/320$	82,5%		
SE deel in %		17,5%	

VWO domein	CE	SE	SE de school beslist over invulling globale eindtermen
A1 Informatievaardigheden	PM		
A2 Communiceren		PM	PM
A3 Reflecteren op leren		PM	PM
A4 Studie en beroep		4	4
A5 Onderzoeken	12		
A6 Benaderingswijzen	PM		
B1 Financiële redzaamheid	42		
B2 Oprichting eenmanszaak	12		
B3 Eenmanszaak naar rechtspersoon	6		
B4 Perspectief op de organisatie	3		
C1 Interne organisatie		37	37
C2 Personeelsbeleid	20		
D1 Investeren		12	
D2 Financieren	31		
E1 Marketingactiviteiten		10	
E2 Marketingbeleid	24		
E3 Consument en samenleving	4		
F1 Vastleggen informatie	46		
F2 Kostenvraagstukken, beheersingsmaatregelen	79		
G Verslaggeving	40		
H Keuzeonderwerpen		40	40
totaal	319	103	81
Over 440 - 319 - 103 =		18	18
Totaal incl wat over is	319	121	99
Beschikbaar CE 60% x 440	264		
Beschikbaar SE 40% x 440		176	176
Teveel CE	55		
Te weinig SE		55	77
CE deel in %	72,5%		
SE deel in %		27,5%	
Rekeninghouden met het feit dat D1 en E1 eigenlijk verkapte CE-onderdelen zijn:			
CE deel in % $319 + 10 + 12 = 341/440$	77,5%		
SE deel in %		22,5%	
Bij verdeling 60-40% van wat over is over CE en SE:			
CE deel in % $319 + 10 + 12 + 60\% \times 18 = 352/440$	80%		
SE deel in %		20%	

Kanttekeningen bij de tabellen:

1. Tot nu toe is het huidige M&O een schoolvoorbeeld van hoe de verdeling 60% CE en 40% SE juist moet worden toegepast. Er is ruimte voor de school/docent om het SE zelf in te vullen (mits er maar voldaan wordt aan de globale eindtermen van het SE). Dat betekent dat de docent tijd vrij kan maken om aandacht te besteden aan andere zaken, zoals: het meedoen aan (landelijke) managementgames, het meedoen aan het Examen Elementair Boekhouden van de Associatie voor Praktijkexamens, het meedoen aan (International) Business school, het doen van experimenten (zoals bij het vak economie), het toepassen van nieuwe lesideeën [de Stichting De Vro(uwe)lijke Economen is hiermee bezig], het meedoen aan digitale ontwikkelingen op het gebied van adaptief leren, enz, enz.
Kortom docenten/scholen hebben nu de ruimte voor andere invullingen en het toepassen van nieuwe onderwijsontwikkelingen. Het voorgestelde programma timmert het SE-programma zowat helemaal dicht. De CE-onderdelen zijn zo omvangrijk dat er zelfs SE-uren moeten worden overgeheveld van het SE naar het CE. Bovendien zijn sommige CE-onderdelen (D2 en E2, E3) gebaseerd op SE-onderdelen (D1 en E1), waardoor in feite het SE verplicht wordt ingevuld door de stof die bij het CE aan de orde komt. Hier gaat het nieuwe programma zijn boekje te buiten, immers het bevoegd gezag gaat over de invulling van het SE.
2. In het advies van de vernieuwingscommissie staan enkele fouten
 - Op bladzijde 35 staat dat domein B getoetst wordt op het CE. En indien het bevoegd gezag daarvoor kiest dan kan het ook op het SE getoetst worden. De tabel op blz 76 paragraaf 1.5 is onjuist (het is de tabel van blz 86) op blz 76 moet staan B1 t/m B4 bij het CE. Bij het SE moet niets staan. Het verplicht stellen van een domein bij het CE en het SE kan natuurlijk niet. Het zou betekenen dat het CvTE het SE op de scholen voor een groot deel gaat invullen .
 - Verder staat er nog een fout op blz 50 bij punt 4. De vakhandreiking gaat over het SE en niet over het CE. Domein B behoort tot het CE en zal dus niet door de SLO moeten worden uitgewerkt maar door de syllabuscommissie.
3. De Onderwijsraad heeft kort geleden (mei 2014) een rapport uitgebracht waarin gepleit wordt voor meer ruimte voor de docent/school: leraren en schoolleiders zouden meer invloed moeten krijgen op de samenstelling van het lesprogramma. Volgens de raad moet onderwijsvernieuwing van onderaf komen, er is nu te weinig ruimte voor initiatiefrijke docenten. Het voorgestelde examenprogramma is inhoudelijk prima met een mooie invalshoek (ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid) maar helaas is het programma helemaal dichtgetimmerd en dan met name het schoolexamen. Wij vrezen dat we de komende 10 à 20 jaar met een te zwaar sturend programma zonder ruimte voor vernieuwing komen te zitten als dit advies ongewijzigd wordt opgevolgd door de staatssecretaris.
4. Daarnaast voorzien wij diverse afstemmingsproblemen. De syllabuscommissie (in feite de CvTE) werkt de eindtermen van de (sub)domeinen van het CE uit, de SLO doet dat in haar handreiking voor de eindtermen van de (sub)domeinen van het SE. Volgens de voorgestelde verdeling van de (sub)domeinen over CE en SE kan de SLO alleen nog maar een echte handreiking schrijven voor C1 en wat suggesties doen voor H. De invulling van de eindtermen D1 en E1 kan de SLO wel ter hand nemen maar wordt in feite gedictieerd door de (sub)domeinen van het CE en dus door de syllabuscommissie (CvE).

5. Een heleboel eindtermen zijn nog niet ingevuld, het staat nog niet vast hoever er moet worden ingegaan op bepaalde eindtermen. Een syllabuscommissie zal uitsluitend moeten geven. Om maar iets te noemen met betrekking tot diepgang:
- Bij D1 wordt zowel bij havo als vwo de netto contante waarde methode genoemd, betekent dit dat leerlingen ook de contante waarde van een rente moeten kunnen berekenen (of moeten ze de bedragen stuk voor stuk uitrekenen en dan sommeren). Havo-leerlingen hoeven nu geen renten te kennen. Nu is dit een voorbeeld van een eindterm die behoort tot de SE-stof en dus zelf kan worden ingevuld door de uitgever en/of de school. Maar bij de eindtermen voor het CE zijn natuurlijk ook voorbeelden te geven.
 - De eindterm de financiële en wettelijke consequenties van trouwen, scheiden, erven en schenken beredeneren en het maken van financieel onderbouwde keuzes. Over zo'n eindterm kun je 10 bladzijden schrijven maar ook 100 bladzijden.
 - In 2007 werd de term industriële onderneming geschrapt uit het examenprogramma. Industriële en ambachtelijke ondernemingen werden voortaan productieondernemingen genoemd en de handelsondernemingen werden niet-productieondernemingen genoemd. Het advies keert weer terug naar de situatie van voor 2007 en zegt verder dat de industriële onderneming niet aan de orde komt in het programma. In feite betekent dit dat F2 (vwo) gekoppeld wordt aan een ambachtelijke onderneming.

De voorgestelde invoeringsdatum 1-8-2017 is wel heel erg vroeg. Eerst moet er gewacht worden op de aanvaarding van het advies door de staatssecretaris. Daarna moet er gewacht worden op de syllabuscommissie, voordat die klaar is zal het op zijn vroegst mei/juni 2015 zijn. De boeken zullen ook gedrukt/gelayout moeten worden en de folders voor een nieuwe methode zullen eind 2016 klaar moeten zijn. Dan hebben schrijvers de tijd van september 2015 tot oktober/november 2016 om een nieuwe methode te schrijven. En tegenwoordig bestaat een methode niet alleen uit een boek maar ook uit toetsmateriaal, diverse websites enz.

Het nieuwe examenprogramma lijkt ons goed haalbaar. De benaderingswijze vanuit ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid is interessant voor docent en leerling. Het CE-programma is echter veel te zwaar, scholen zijn ongeveer 80% van hun tijd kwijt aan het CE. Het nieuwe examenprogramma houdt zich niet aan de 60%-40%-regel en dat is jammer. Immers vernieuwing komt meestal van onderaf en niet van bovenaf. Geef docenten en scholen de ruimte en timmer het SE niet helemaal dicht door bijna alle domeinen 'verplicht' te stellen. Kortom hevel CE-domeinen over naar het SE zodat scholen lucht krijgen.

Wij zouden het overigens zeer op prijs stellen indien Prof. Arnoud Boot de ontwikkelingen rondom het examenprogramma blijft volgen, dit om er voor te waken dat de essentie van het nieuwe programma behouden blijft.

Met vriendelijke groet,

Luc Repriels en Huib Stoffels